

ARAB TILI VA O'ZBEK TILI O'RTASIDAGI STRUKTURAVIY FARQLAR: FONETIKADAN SINTAKSISGACHA

Nuriddinova Chexroza Shuxrat qizi,

Alfraganus universiteti, filologiya fakulteti 2-kurs talabasi,

Ilmiy rahbar: Baxtiyarova Fotimaxon Sodiqovna,

Alfraganus universiteti, f.f.n.(PhD).

ANNOTATSIYA

*Ushbu maqolada arab tili va o'zbek tili o'rtasidagi strukturaviy farqlar fonetika, morfologiya va sintaksis darajalarida tahlil qilinadi. Arab tili semit tillar oilasiga, o'zbek tili esa turkiy tillar guruhiga mansubligi bois, ularning tovush tizimi, so'z yasalishi va so'z tartibida sezilarli farqlar mavjud. Tadqiqotda ushbu farqlar lingvistik mezonlar asosida qiyosiy tahlil qilinib, tilshunoslik, tarjimashunoslik va til o'qitish amaliyoti uchun zarur xulosalar chiqariladi. **Kalit so'zlar:** arab tili, o'zbek tili, fonetika, morfologiya, sintaksis, qiyosiy tahlil*

Аннотация

*В статье проводится сравнительный анализ структурных различий между арабским и узбекским языками на уровнях фонетики, морфологии и синтаксиса. Поскольку арабский язык относится к семитской языковой семье, а узбекский — к тюркской, между ними существуют существенные различия в звуковой системе, словообразовании и порядке слов. Исследование опирается на лингвистические критерии и делает выводы, актуальные для языкознания, перевода и преподавания языков. **Ключевые слова:** арабский язык, узбекский язык, фонетика, морфология, синтаксис, сравнительный анализ*

ANNOTATION

This article presents a comparative analysis of structural differences between Arabic and Uzbek in terms of phonetics, morphology, and syntax. Since Arabic belongs to the Semitic language family and Uzbek to the Turkic group, they exhibit significant distinctions in sound systems, word formation, and sentence structure. The research is based on linguistic criteria and provides conclusions relevant to linguistics, translation studies, and language teaching.

Keywords: *Arabic language, Uzbek language, phonetics, morphology, syntax, comparative analysis*

Kirish

Tilshunoslikda turli til oilalariga mansub tillarni qiyosiy o'rganish ularning o'ziga xos tuzilishini aniqlashda, grammatik qonuniyatlarni chuqur tushunishda va tarjimashunoslik, til o'rgatish kabi amaliy sohalarda muhim ahamiyat kasb etadi. Arab tili va o'zbek tili — o'zaro tarixiy, madaniy va diniy jihatdan aloqador bo'lsa-da, ular tipologik jihatdan turli til oilalariga mansubdir. O'zbek tili — agglutinatив tuzilishga ega turkiy tillar guruhiga, arab tili esa flektiv xususiyatga ega semit tillari oilasiga kiradi. Ushbu ikki tilning strukturaviy tizimi — fonetika, morfologiya va sintaksis darajalarida sezilarli darajada farqlanadi. Masalan, arab tilining fonetik tizimi bo'g'iz tovushlarga boy bo'lib, i'rob orqali so'zlar orasidagi sintaktik munosabatlarni belgilaydi. O'zbek tilida esa qo'shimchalar orqali grammatik ma'no ifodalanadi va so'z tartibi qat'iyroq saqlanadi. Ushbu farqlar ikki tilda so'zlar qanday shakllanishi, gaplar qanday tuzilishi va nutqning qanday amalga oshishini to'g'ridan to'g'ri belgilaydi. Mazkur maqolada arab va o'zbek tillari o'rtasidagi strukturaviy tafovutlar fonetika, morfologiya va sintaksis darajalarida qiyosiy-lingvistik yondashuv asosida o'rganiladi. Tadqiqotdan maqsad — ikki til o'rtasidagi

grammatik tuzilish farqlarini aniqlash va bu farqlarning tarjima, til o'rgatish hamda tilshunoslikdagi amaliy ahamiyatini yoritishdir.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda arab va o'zbek tillari o'rtasidagi strukturaviy farqlarni aniqlash, ularni ilmiy asosda tahlil qilish va tilshunoslikda mavjud tipologik mezonlarga asoslanib baholash maqsad qilingan. Tadqiqotda lingvistik tahlilning zamonaviy yondashuvlariga asoslangan bir nechta metodlar qo'llanildi. Birinchidan, **qiyosiy-tipologik metod** asosida arab va o'zbek tillari fonetikasi, morfologiyasi hamda sintaksis tizimlari solishtirildi. Har bir darajada o'zaro o'xshashlik va tafovutlar aniqlanib, ular strukturaviy tahlil doirasida izohlandi. Ikkinchidan, **deskriptiv (tasviriy) metod** yordamida har ikki tilning mavjud grammatik tuzilmalari aniq holatlar asosida tavsiflandi. Tilning ichki tizimlari — tovushlar, so'z yasovchi va shakllantiruvchi elementlar, gap bo'laklari va so'z tartibi qat'iy nazariy mezonlar asosida ko'rib chiqildi. Uchinchidan, **etimologik tahlil** orqali ayrim morfologik birliklarning kelib chiqishi va ularning har ikki til tuzilmasidagi roli o'rganildi. Bu yondashuv ayniqsa o'zaro leksik o'xshashliklar va o'zlashgan birliklar kontekstida muhim bo'ldi. To'rtinchidan, **kontrastiv-lingvistik analiz** yordamida ikki til o'rtasida grammatik vositalarning ifoda usullari (masalan, zamon, egalik, so'z tartibi) qanday farqlanishi aniqlab berildi. Ushbu metod ayniqsa til o'rgatishda va tarjima jarayonlarida muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida arab va o'zbek tilidagi matnlar, grammatik qo'llanmalar, tilshunoslik manbalari, Qur'oni karim tarjimalari hamda zamonaviy lingvistik tadqiqotlar asosiy manba sifatida foydalanildi. Tahlilga jalb etilgan misollar arab tili (fusha) va adabiy o'zbek tilidan olingan bo'lib, nazariy tahlilga amaliy asos bo'lib xizmat qildi.

Muhokama va natija

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, arab tili va o'zbek tili fonetik, morfologik va sintaktik darajalarda tubdan farq qiladi. Fonetik tizimda arab tilining o'ziga xos

bo'g'iz tovushlari va uzun/unli tovushlar orasidagi fonematik farqlar o'zbek tilida mavjud emasligi tilning talaffuz va fonologik xususiyatlarini keskin ajratib turadi. Bu esa til o'rganishda talaffuzga alohida e'tibor qaratishni talab qiladi.

Morfologiya sohasida esa arab tilidagi ildiz-vazn tizimi bilan o'zbek tilining agglutinatив qo'shimcha tizimi o'rtasidagi farq, ikki til so'z yasash va grammatik shakllar hosil qilishda asosiy strukturaviy tafovutni tashkil etadi. Arab tilida so'zlarning ma'nosi ildiz harflarining o'zaro kombinatsiyasi orqali yaratiladi, o'zbek tilida esa affikslar (qo'shimchalar) yordamida grammatik ma'no ifodalanadi. Bu til o'rganish va tarjima jarayonida muhim rol o'ynaydi, chunki ikki tilning morfologik strukturalarini to'liq anglash tarjima aniqligi va nutq to'g'riligini ta'minlaydi. Sintaktik darajada so'z tartibi ikki til uchun asosiy farq ko'rsatkichidir. Arab tilida asosan VSO (fe'l–fayl–mef'ul) tartibi ustun bo'lsa, o'zbek tilida SOV (fayl–mef'ul–fe'l) so'z tartibi qo'llaniladi. Bu farq gap qurilishida tarjima va nutqni tuzishda muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, arab tilida i'rob (gapdagi so'zlarning grammatik rolini ko'rsatuvchi ohanglar) til tizimining mustahkam qismini tashkil etadi, o'zbek tilida esa gap ma'nosi ko'proq so'z tartibi va qo'shimchalar orqali belgilanadi. Ushbu o'rganish natijalariga asoslanib, arab va o'zbek tillari o'rtasidagi til o'rgatish va tarjima jarayonlarida ushbu strukturaviy farqlarni hisobga olish zarurligi aniqlandi. Ayniqsa talaffuz va so'z tartibidagi tafovutlarga e'tibor berish o'quv jarayonini samaraliroq qiladi va ikki til o'rtasidagi madaniy hamda lingvistik ko'priklarni mustahkamlaydi. Xulosa qilib aytganda, fonetikadan tortib sintaksisgacha bo'lgan kompleks strukturaviy tafovutlar ikki tilni o'zaro to'g'ri anglash va taqqoslash uchun muhim omildir. Ularning chuqur o'rganilishi tilshunoslik, tarjimashunoslik va til o'rgatish sohalarida yanada samarali natijalarga erishish imkonini yaratadi.

Xulosa

Ushbu maqolada arab tili va o'zbek tili o'rtasidagi strukturaviy farqlar fonetik, morfologik va sintaktik darajalarda batafsil tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari ikki tilning fonetik tizimi, so'z yasash usullari va gap tuzilishidagi asosiy tafovutlarni ochib berdi. Arab tili o'ziga xos bo'g'iz tovushlari va ildiz-vazn morfologik tizimi bilan ajralib turadi, o'zbek tili esa agglutinatив qo'shimchalar tizimiga tayanadi. Sintaksisda esa so'z tartibining farqliligi — arab tilida VSO, o'zbek tilida SOV tartibining ustunligi tilning umumiy grammatik xarakterini belgilaydi. Ushbu farqlar til o'rgatuvchilar, tarjimonlar va tilshunoslar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ikki tilni o'rganish jarayonida qiyosiy tahlil natijalaridan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Shuningdek, maqola tilshunoslik va tarjimashunoslikda tilning fonetik va grammatik xususiyatlarini chuqurroq anglash uchun qo'llanma vazifasini o'tashi mumkin. Kelajakda arab va o'zbek tillarining boshqa lingvistik aspektlari — leksikologiya, semantika va pragmatika sohalarida ham o'rganishlar olib borilishi, ikki til o'rtasidagi lingvistik munosabatlar yanada kengroq va teranroq tahlil qilinishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, A. (2015). *Arab tili grammatikasi asoslari*. Toshkent: Fan.
2. Salimov, B. (2018). *O'zbek tilining fonetikasi va fonologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.
3. Al-Mutairi, S. (2017). *Modern Arabic Syntax*. Cairo: Al-Azhar University Press.
4. Tursunov, M. (2020). *O'zbek tilining sintaksisi va gap tuzilishi*. Toshkent: Akademnashr.
5. Habib, M. A. (2019). *Comparative Study of Arabic and Turkic Languages*. Journal of Linguistics and Language Teaching, 6(2), 45-60.

6. Akbarov, R. (2021). *Til o'rgatishda arab va o'zbek tillarining farqlari*. Toshkent: Til va madaniyat nashriyoti.
7. Rashid, N. (2016). *Phonetics of Arabic and Turkic Languages: A Contrastive Approach*. International Journal of Language Studies, 10(1), 12-27.
8. Ergashev, D. (2019). *O'zbek tilining morfologik tizimi*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
9. Al-Jazari, H. (2018). *Arabic Morphology: Roots and Patterns*. Riyadh: King Saud University Press.
10. Tashkent Linguistic Journal. (2022). *Special Issue: Arabic and Uzbek Languages in Contact*. Vol. 15, Issue 1.